

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

บทนี้เป็นการสรุปผลจากการวิจัย และข้อเสนอแนะต่างๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องศักยภาพของชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรเชิงเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาแนวคิดของชุมชนเชิงเศรษฐกิจและสังคมในการจัดการทรัพยากร ตลอดจนความเกี่ยวข้องของแนวคิดและแรงผลักดันจากภายนอกต่อการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง (2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และ (3) เพื่อสังเคราะห์แนวทางต่อชุมชนในการใช้ปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีอยู่ สนับสนุนศักยภาพในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำของชุมชน และได้ทำการเลือกพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ครอบคลุม 4 อำเภอ 3 จังหวัด ได้แก่ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา อำเภอหัวไทร และอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ได้ขนาดของตัวอย่าง 171 ตัวอย่าง ตลอดจนได้เลือกบุคคลสำคัญในท้องถิ่นที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับฐานแนวคิดการจัดการทรัพยากรของชุมชน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) โดยวิธีการทางสังคม ได้ขนาดตัวอย่างในชุมชนหรือหมู่บ้านละ 1-2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ทั้งที่มีโครงสร้าง และกึ่งโครงสร้าง การวิเคราะห์และประมวลผล มี 2 ประเภท คือ การวิเคราะห์เชิงคุณภาพทางสังคม โดยใช้ การวิเคราะห์ความมีเหตุและผล การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงตามเวลา และการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ โดยใช้ตาราง ส่วนการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ที่ใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่อทราบสภาพพื้นฐาน ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง โดยสถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น และสถิติเชิงอนุมาน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล และทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ โดยใช้ความสัมพันธ์เชิงก่อเหตุ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงก่อเหตุ นั้นใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้แบบจำลองโทบิต ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของแบบจำลองที่ตัวแปรตามที่มีค่าเป็น 0 รวมอยู่ด้วย ผลการศึกษาพบว่า

5.1.1 แนวคิดหรือภูมิปัญญาของชุมชน และแรงผลักดันจากภายนอกต่อการจัดการทรัพยากรของพื้นที่

ซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีส่วนต่อการจัดการทรัพยากร และส่งผลถึงการจัดการทรัพยากรของชุมชนในรุ่นปัจจุบัน โดยชุมชนถูกผลักดันจากปัจจัยหลายอย่างที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในชุมชน และจากภายนอก ทำให้ความเกี่ยวข้องของแนวคิดของการจัดการในอดีต นำไปสู่แนวคิดการจัดการทรัพยากรของชุมชนในปัจจุบันไม่มีความชัดเจนมากนัก แต่ก็มีฐานแนวคิดหรือภูมิปัญญาดังกล่าวที่นำมาใช้และเห็นเป็นรูปธรรมอยู่บ้าง ได้แก่ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ต่อการดำรงชีวิต เช่น การเลือกขนาดไม้เพื่อการก่อสร้าง สำหรับภูมิปัญญาเกี่ยวกับทรัพยากรประมงที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือประมงให้เหมาะกับสัตว์น้ำ และฤดูกาล เป็นต้น ส่วนทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น มีความสำคัญในเชิงท่องเที่ยวชัดเจนเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา

ปัจจัยภายนอกต่างๆ ที่เข้ามากระทบต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชนในปัจจุบัน พบว่าปัจจัยดังกล่าว ทั้งในส่วนของภาครัฐและนโยบายของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน นักวิชาการ และชุมชนภายนอก เข้ามากระทบทั้งในแง่บวกและลบ หากพิจารณาโดยภาพรวมแล้วนั้นถือได้ว่าเป็นไปในเชิงบวกมากกว่า มีเพียงบางส่วน เช่น องค์กรภาคเอกชน และชุมชนภายนอกที่อาจจะเป็นตัวกระตุ้นต่อการใช้ทรัพยากรจนเกิดผลกระทบในเชิงลบได้ ดังสรุปไว้ในตาราง 5.1

ตาราง 5.1 ขนาดและลักษณะของผลกระทบจากปัจจัยภายนอกต่อการจัดการทรัพยากรของพื้นที่
ชุมชนน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ปัจจัยภายนอก	ขนาดของผลกระทบ			ลักษณะของผลกระทบ
	ทรัพยากรป่าไม้	ทรัพยากรประมง	ทรัพยากรการท่องเที่ยว	
ภาครัฐ/นโยบายของรัฐ				
- กรมป่าไม้ (เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย)	+++(+)	++(+)	+++(+)	ควบคุมดูแลให้คงไว้ซึ่งทรัพยากรต่างๆ/ความคิด/ร่วมทำงาน
- กรมประมง	-	+++(+)	++(+)	ควบคุมดูแลให้คงไว้ซึ่งทรัพยากรต่างๆ/ความคิด/ร่วมทำงาน
รัฐวิสาหกิจ				
- การไฟฟ้าฝ่ายผลิต	++(+)	++(+)	++(+)	งบประมาณ/ความคิด

ตาราง 5.1 (ต่อ)

ปัจจัยภายนอก	ขนาดของผลกระทบ			ลักษณะของผลกระทบ
	ทรัพยากรป่าไม้	ทรัพยากรประมง	ทรัพยากรการท่องเที่ยว	
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น				
- อบต.	+(+)	++(+)	+++(+)	แผนงาน/งบประมาณ
องค์กรภาคเอกชน				
- บริษัทยูโนแคล	++(+)	+(+)	++(+)	งบประมาณ/ความคิด
- ธุรกิจร้านค้า	-	++(+,-)	++(+,-)	กระตุ้นการใช้ ทรัพยากร/สร้างรายได้
นักวิชาการ				
- กิจกรรมการศึกษา/ สถานศึกษา	+++(+)	+++(+)	+++(+)	แผนงาน/ความคิด/ร่วม ทำงาน
ชุมชนภายนอก	++(+,-)	++(+,-)	++(+,-)	ความคิด/กระตุ้นการใช้ทรัพยากร
หมายเหตุ	+	หมายถึง ผลกระทบน้อย		
	++	หมายถึง ผลกระทบปานกลาง		
	+++	หมายถึง ผลกระทบมาก		
	()	หมายถึง ทิศทางของผลกระทบ (+ แง่บวก), (- แง่ลบ)		

5.1.2 สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ลักษณะของสมาชิกในชุมชนที่เป็นตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 47.23 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส การศึกษาในครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนปีในการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนเฉลี่ย 6.29 ปี ซึ่งกลุ่มที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้น (4 ปี) มีมากที่สุด คราวเรือนตัวอย่างที่ทำการศึกษามีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.19 คน มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในตำบลที่ตนเองอาศัยอยู่ในปัจจุบัน สำหรับสมาชิกของชุมชนที่ย้ายจากที่อื่นๆ พบว่า ส่วนใหญ่ย้ายมาจากอำเภอใกล้เคียงในจังหวัดเดียวกัน หรือต่างจังหวัดที่มีอาณาเขตเชื่อมต่อกัน การประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีความหลากหลายไปตามสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ซึ่งอาชีพหลักสำคัญของชุมชนเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย คือ อาชีพเกษตรกรรม อาชีพประมงและเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อาชีพรับจ้าง อาชีพค้าขาย อาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจ และอาชีพอื่นๆ ที่คนในชุมชนประกอบเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ หัตถกรรมจักสาน (ผลิตภัณฑ์กระจูด) ทำ

อุปกรณ์ประมง ส่วนอาชีพในภาคบริการ เช่น เรือนำเที่ยว เสริมสวย และผลิตยาสมุนไพรชาย เป็นต้น สำหรับอาชีพรองของคนในชุมชน พบว่า คนในชุมชนไม่มีอาชีพรองหรืออาชีพเสริมมากที่สุด ส่วนอาชีพรองที่พบมากที่สุด คือ อาชีพเกษตรกรรม หากพิจารณาระยะเวลาในการประกอบอาชีพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการประกอบอาชีพมานานเฉลี่ย 23.88 ปี

การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการถือครองที่ดิน พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่ง เป็นที่ดินเพื่อการทำนา รองลงมาเป็นที่อยู่อาศัย คราวเรือนมีขนาดการถือครองที่ดินเฉลี่ย 8.05 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง ที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ประเภทโฉนดที่ดิน รองลงมาเป็นที่ดินที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ใด รายได้ของคนในครัวเรือนเฉลี่ย 88,535 บาทต่อปี โดยโครงสร้างของรายได้ส่วนใหญ่กระจายอยู่ในช่วง 30,001 – 60,000 บาทต่อปี มากที่สุด ส่วนรายจ่ายของครัวเรือนพบว่า มีรายจ่ายต่อปี เฉลี่ย 80,446 บาท สภาพการเป็นหนี้ของกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ พบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 60.2 มีหนี้สิน โดยจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 84,194 บาท

ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นประเพณีทั่วไป ที่มีความสำคัญ และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา ได้แก่ ประเพณีตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเดือนสิบ ประเพณีลากพระ – แข่งเรือ ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น สำหรับประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอีกประเพณีหนึ่ง ได้แก่ ประเพณีหรือเทศกาลล่องเรือดูนก ซึ่งจัดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคมของทุกๆ ปี โดยเฉพาะในพื้นที่ทะเลน้อย และพื้นที่อื่นๆ ที่เป็นจุดดูนก เช่น บ้านยวนนก ควนจี่เลียน เป็นต้น

สำหรับประเด็นความเชื่อ โดยเฉพาะการนับถือศาสนา พบว่า ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ นอกจากนั้นความเชื่อในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ไม้ในป่าพรุหรือป่าเขียว ซึ่งเป็นความเชื่อของคนในสมัยก่อนหรือคนรุ่นแรกๆ แต่ในปัจจุบัน ความเชื่อดังกล่าวถูกนำมาใช้น้อยมาก

หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ที่รับผิดชอบต่อพื้นที่โดยตรงเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากร ดังปรากฏในแผนการจัดการทรัพยากรขององค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบลที่บรรจุอยู่ในแผนพัฒนาสามปีของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล แผนดังกล่าวเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกัน เช่น แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว

งบประมาณการพัฒนาในด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย เป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งว่า

ท้องถิ่นหรือชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการป้องกัน ดูแลรักษาทรัพยากรของพื้นที่ เช่น งบประมาณปลูกป่าชุมชน งบประมาณปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

ผู้นำหมู่บ้านในแต่ละชุมชนที่ทำการศึกษาค้นคว้าส่วนใหญ่มีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ค่อนข้างน้อย โดยให้ความเห็นต่อประเด็นการจัดการทรัพยากรของชุมชนในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ การดูแลจัดการทรัพยากรของพื้นที่นั้น เป็นหน้าที่หลักของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ หรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ภาคประชาชนมีหน้าที่ทำตามกฎระเบียบที่วางไว้ มีเพียงบางชุมชนที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการดูแลรักษา และการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ ผู้นำชุมชนมีการชักชวนสมาชิกของชุมชนรวมกลุ่มป้องกันรักษาป่าจากไฟป่า และกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ ส่งอาสาสมัครของชุมชนเข้าฝึกอบรมไฟป่าปีละ 2 ครั้ง และได้รับการตอบรับจากสมาชิกของชุมชนด้วยความจริงใจ และให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างมาก

ระเบียบ ข้อปฏิบัติของชุมชนในการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ในอดีต พบว่า ไม่มีลักษณะความชัดเจน ไม่เป็นทางการหรือแทบจะไม่มีกฎเกณฑ์อะไรในการใช้ทรัพยากร ตัวอย่างของกฎเกณฑ์ที่ถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติที่เป็นจารีต (custom) นั่นก็คือ ความตระหนักของแต่ละบุคคลที่มีต่อทรัพยากรนั้น และความตระหนักที่มีต่อเพื่อนสมาชิกชุมชนที่ใช้ทรัพยากรร่วมกัน สำหรับระเบียบ ข้อปฏิบัติและกฎเกณฑ์ในการใช้ทรัพยากรในปัจจุบันนั้น มีความชัดเจนหรือเป็นทางการมากยิ่งขึ้น มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ การหวงห้าม และป้องกันรักษาทรัพยากรบางประเภท นอกจากกฎหมายซึ่งเป็นกฎระเบียบที่เป็นทางการแล้วนั้น ชุมชนรอบพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยบางชุมชนมีการจัดทำกฎระเบียบของชุมชนขึ้นมาเพื่อดูแลรักษาทรัพยากรต่างๆ ในพื้นที่ด้วยเช่นกัน อาทิ ชุมชนควนทะเลมอง ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อช่วยกันดูแลรักษาป่าไม้ ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชน

การวิเคราะห์ถึงความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร โดยการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบุคคล ได้แก่ ระหว่างสมาชิกชุมชนด้วยกันเอง ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับชุมชนภายนอก ระหว่างชุมชนกับภาครัฐ จำแนกตามลักษณะของทรัพยากร พบว่า ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเองเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ปรากฏเด่นชัดขึ้นในช่วงหลังที่ทรัพยากรหลายๆ ชนิดมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดลง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรนั่นเอง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเด่นชัดกับทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ความขัดแย้งเกี่ยวกับการพยายามจำกัดสิทธิในการใช้ทรัพยากรดังกล่าว โดยเฉพาะพืชกระทูด สำหรับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรประมงของสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง พบว่า ลักษณะของความขัดแย้งเกิดจากการลักขโมย และทำความเสียหายอุปกรณ์

ทำประมงของสมาชิกด้วยกันเอง ส่วนความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว เริ่มมีความเด่นชัดขึ้นเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ทะเลน้อย เช่น การใช้เส้นทางเดินเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนกับชุมชนภายนอก ซึ่งในที่นี้รวมทั้งชุมชนในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และชุมชนที่อยู่นอกพื้นที่นี้ ความขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีลักษณะคล้ายคลึงกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง โดยความขัดแย้งดังกล่าวค่อยๆ ปรากฏเด่นชัดขึ้นในช่วงหลังที่ทรัพยากรหลายๆ ชนิดมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ลดลง โดยเฉพาะทรัพยากรที่เห็นเด่นชัด คือ ทรัพยากรประมง

ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยเฉพาะหน่วยงานของกรมป่าไม้ หรือเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ลักษณะของความขัดแย้งมาจากการทำผิดกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร อาทิ ความขัดแย้งที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรป่าไม้ มักจะเป็นไปในลักษณะของการลักลอบตัดไม้เพื่อนำมาใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น ความขัดแย้งที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรประมง มาจากการทำผิดกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร จนต้องมีการเผชิญหน้ากันระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกในชุมชนบ่อยครั้งเช่นกัน สำหรับความขัดแย้งที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ลักษณะของความขัดแย้งจากการทำผิดกฎระเบียบของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการทำลายหรือทำให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากร ที่เห็นเด่นชัดที่สุดได้แก่ การทำร้ายนกของสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้อาจจะด้วยความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ทำให้เกิดการเผชิญหน้าเกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเสมอ

ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองนั้น พบว่า มักจะเกิดกับหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นกับเจ้าหน้าที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งการทำหน้าที่และการปฏิบัติงานที่สวนทางกันจนเกิดความขัดแย้งขึ้น แต่ความขัดแย้งดังกล่าวไม่มีความรุนแรงมากนัก

กิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางการศึกษา กิจกรรมของชุมชน เอกชน สถานประกอบการ และกิจกรรมของหน่วยงานของรัฐในพื้นที่ที่ถือเป็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่า กิจกรรมทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาศาสนา พื้นที่ ความมีอยู่ของทรัพยากรในพื้นที่ ไปจนถึงความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม ประเพณีของผู้คนในชุมชนของหน่วยงานต่างๆ ตั้งแต่สถานศึกษาระดับประถมศึกษา ไปจนถึงระดับอุดมศึกษา อันได้แก่ มหาวิทยาลัยต่างๆ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการทรัพยากร และเป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการมีอยู่ของทรัพยากร และเกิดการหวงแหน ปกป้องกัน ดูแลให้เกิดความยั่งยืนในทรัพยากรต่างๆ

โดยกิจกรรมทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ได้แก่ งานวิจัยต่างๆ กิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในพื้นที่ ได้แก่ กิจกรรมการดูแล กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นต้น

กิจกรรมของชุมชนและสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยของชุมชนส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นหลัก อาทิ กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การแสดงสินค้าหัตถกรรม สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เทศกาลล่องเรือดูนก โดยมักจะมีกิจกรรมดังกล่าวในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยและชุมชนพนาสูง เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมของหน่วยงานรัฐต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อาทิ หน่วยงานของกรมป่าไม้ กรมประมง ซึ่งกิจกรรมของหน่วยงานมีหลากหลายกิจกรรม ทั้งในส่วนของกิจกรรมทางวิชาการ การให้ความรู้แก่ประชาชน และบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับทรัพยากรต่างๆ ของพื้นที่ กิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆ ที่หน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชน เช่น การจัดงานเทศกาลต่างๆ ตลอดจนการส่งเสริม และประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่

5.1.3 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

การเปลี่ยนแปลงของสภาพทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรประมงมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ อยู่ในสภาพลดลงจากในอดีต แต่เมื่อการท่องเที่ยวมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นในปัจจุบัน ทำให้ความตระหนักถึงทรัพยากรดังกล่าวมีมากขึ้น ชุมชนจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพราะฉะนั้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ ยังคงมีอยู่และใช้อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการใช้ทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม โดยรายละเอียดต่างๆ สามารถอธิบายได้ดังตาราง 5.2

ตาราง 5.2 สภาพทั่วไป การเปลี่ยนแปลงตามเวลา และการใช้ทรัพยากรหลักของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากร	ทรัพยากรป่าไม้	ทรัพยากรประมง	ทรัพยากรการท่องเที่ยว
สภาพทั่วไป	ป่ามีลักษณะเป็นป่าพรุน้ำจืด และทุ่งหญ้า ทุ่งนา ป่ากก ป่าปรีอ ป่าราโพ ป่ากระจูด ป่ากระจูดหนู พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้เสม็ดขาว	มีความหลากหลาย โดยเฉพาะแหล่งสำคัญๆ เช่น ทะเลน้อย พบสัตว์น้ำพวกปลาสาลาด ปลาหมอช้างเหยียบ ปลาแขยง ปลาเนื้ออ่อน และกึ่งน้ำจืด เป็นชนิดเด่น และพื้นที่พรุควนเค็ริง พบปลาสาลาด ปลาเนื้ออ่อน ปลาไหล ปลาหมอ ปลาอุกอุย ปลากระดี่หม้อ และกึ่งนา เป็นชนิดเด่น เป็นต้น	มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะคือเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่มีบัวสายสีชมพู มีพืชพรรณไม้น้ำที่มีความหลากหลาย มีสรรพสัตว์มากมายทั้งสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์น้ำ สัตว์บก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีนกนานาพันธุ์ ทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ มีหมู่บ้านที่เป็นชุมชนเก่าแก่ริมทะเลสาบที่มีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ มีสินค้าของที่ระลึกทั้งอาหารแห้ง และสินค้าประดิษฐ์จากเปลือกกระจูด
การเปลี่ยนแปลงของสภาพทรัพยากรตามเวลา	ทรัพยากรป่าไม้ลดลงตามเวลา โดยการกระทำของมนุษย์ และภัยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วม และไฟป่า เป็นต้น	ทรัพยากรสัตว์น้ำชนิดต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางตรงกันข้ามกับประเภทของเครื่องมือที่มีการพัฒนา มากขึ้น ทำให้ปริมาณทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง	หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายเกี่ยวกับการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น ทำให้ท้องถิ่นมีอำนาจในการจัดสรรและดูแลทรัพยากรของตนเองมากขึ้น การใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ทะเลน้อยเพื่อการท่องเที่ยว จึงมีความโดดเด่นมากขึ้นเป็นลำดับ
การใช้ประโยชน์	ใช้ประโยชน์ในรูปแบบของพืชพรรณที่อาจนำมาใช้เป็นอาหาร สมุนไพร นำผลผลิตไม้มาแปรรูป เป็นวัสดุใช้สอยในครัวเรือน เช่น ไม้ ไม้ ขาง ไม้ ทำอุปกรณ์เครื่องการทำมาหากิน โดยเฉพาะเครื่องมือประมง เช่น โพงพาง ลอบ นำมาเป็นวัสดุทำเสา รั้วบ้าน คอกสัตว์ รวมทั้งนำมาใช้เป็นวัสดุค้ำของอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นต้น	ใช้ประโยชน์ทางตรงเพื่อการบริโภคเป็นหลัก และบางส่วนนำมาซึ่งรายได้ให้แก่ครัวเรือน ไม่ว่าจะเป็นการทำประมงจากการจับธรรมชาติ การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และบ่อล่อปลา	มีการพัฒนาพื้นที่เพื่อปรับปรุงสภาพทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นทะเลน้อย) เส้นทางคลองนางเรียง พื้นที่เปิดให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) เส้นทางควนจีเสียน – คลองยวน พื้นที่เปิดให้มีการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มนักวิจัยและนักวิชาการเท่านั้น เส้นทางคลองจีเสียนด้านใน – ควนเค็ริง

5.1.4 ระดับการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ชุมชนมีการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรอื่นๆ ตั้งแต่เริ่มตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีมาแล้ว

มากกว่า 35 ปี ทรัพยากรสัตว์น้ำถือเป็นทรัพยากรที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์เพื่อการอุปโภคบริโภคภายในครัวเรือน สำหรับการใช้น้ำประปาจากทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในปัจจุบัน (รอบ 1 ปี) พบว่า ทรัพยากรสัตว์น้ำยังคงเป็นทรัพยากรที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุด แต่หากเปรียบเทียบกับ 5 – 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า มีการใช้ลดลง โดยมีลักษณะคล้ายคลึงกันกับทรัพยากรประเภทอื่นๆ ของพื้นที่

ระยะทางในการเข้าไปใช้ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเฉลี่ย 3.15 กิโลเมตร จากที่พักอาศัย นอกจากนี้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแล้วนั้น ชุมชนยังมีการดูแลและรักษาทรัพยากรดังกล่าว โดยมีการตั้งกลุ่มขึ้นมาดูแล กลุ่มต่างๆ ที่สมาชิกของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ กลุ่มประมงรักษ์ทะเลน้อย เป็นต้น ชุมชนมีการรับข่าวสารในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรค่อนข้างต่ำ ซึ่งรูปแบบของการรับข่าวสารนั้น มักจะเป็นการรับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นหลัก นอกจากนั้นยังมีการเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ถือว่าเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่อีกทางหนึ่ง

ความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่า สมาชิกของชุมชนที่เป็นตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจมากในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย พบว่า สมาชิกของชุมชนมากกว่าครึ่งหนึ่ง มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยในระดับน้อย

สำหรับการปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่การปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนอยู่ในระดับน้อย

5.1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการคาดการณ์ว่าชุมชนจะมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ที่พิจารณาจากการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่า มีกลุ่มตัวอย่างบางกลุ่มที่ไม่มีคะแนนการปฏิบัติเพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวเลยหรือคะแนนเป็นศูนย์ (0) ในการวิเคราะห์เพื่อให้

คะแนนของกลุ่มดังกล่าวมีความสัมพันธ์ปัจจัยภายในที่ตนเองมีอยู่ โดยทำการประมาณการด้วยวิธีวิเคราะห์แบบจำลองโทบิต โดยผลการประมาณการพบว่า

(1) แบบจำลองการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้นั้น ตัวแปรประสบการณ์ในการประกอบอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน แรงงานภาคเกษตรของครัวเรือน การมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร และการเป็นสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร มีเครื่องหมายเป็นบวกตามที่ได้คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า ปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเชิงบวก ส่วนระยะทางในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร มีเครื่องหมายเป็นลบตามที่ได้คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า ปัจจัยดังกล่าวส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในทางตรงข้ามกัน และตัวแปรการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีเครื่องหมายเป็นลบ ไม่ได้เป็นไปตามที่คาดการณ์ในเบื้องต้น

(2) แบบจำลองการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรประมงนั้น ตัวแปรการมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร และการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีเครื่องหมายเป็นบวกตามที่ได้คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า ปัจจัยทั้งสองส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรประมงในเชิงบวก

(3) แบบจำลองการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้น ตัวแปรการมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร จำนวนปีในการศึกษาในโรงเรียน และตัวแปรการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีเครื่องหมายเป็นบวกตามที่ได้คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า ปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงบวก ในขณะที่ตัวแปรค่าใช้จ่ายของครัวเรือน มีเครื่องหมายเป็นลบตามที่ได้คาดการณ์ในเบื้องต้น หมายความว่า ปัจจัยดังกล่าวส่งผลกำหนดกับการมีคะแนนปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในทางตรงข้ามกัน

5.1.6 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่สำคัญๆ ได้แก่ ปัญหาไฟป่าที่เกิดจากการลักลอบเผาป่า ปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาสัตว์น้ำในพื้นที่พรุลดลง ปัญหากระจัดลดลง สำหรับข้อเสนอแนะต่อปัญหาดังกล่าว คือ ให้มีโครงการปลูกป่าต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้บ้างตามความจำเป็นและเหมาะสม แก้ไขปัญหาเรื่องไฟป่าให้เป็นรูปธรรม เช่น การทำแนวป้องกันไฟป่า เป็นต้น

ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมงที่สำคัญๆ ได้แก่ ปัญหาสัตว์น้ำลดลงหรือสูญพันธุ์ ปัญหาการลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้ามหรือเขตอนุรักษ์ ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่มีความเด็ดขาดในการปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้น สำหรับข้อเสนอแนะที่มีต่อการแก้ปัญหาดังกล่าว คือ เพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในแหล่งน้ำโดยการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำให้มากขึ้น ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการจับสัตว์น้ำที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงการจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ การใช้เครื่องมือที่ไม่ทำลายสัตว์น้ำ ควรกวดขันเรื่องการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย เช่น ตาข่ายตาถี่ เป็นต้น

ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญๆ พบว่า สถานที่ไม่เป็นที่ดึงดูดหรือเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ ปัญหาการลักลอบยิงนก เป็นต้น โดยเสนอแนะที่มีต่อปัญหาดังกล่าว คือ มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาและการจัดแหล่งท่องเที่ยวและเตรียมความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนให้มากขึ้น ให้ประชาชนร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นต้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ สมาชิกของชุมชนมีการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆ ของพื้นที่ค่อนข้างน้อย อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังมีปัจจัยภายในของชุมชนที่จะส่งผลให้การปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรมีมากขึ้น ปัจจัยเหล่านั้น ได้แก่ จำนวนปีในการศึกษาในโรงเรียน (ปี) ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ (ปี) แรงงานภาคเกษตรของครัวเรือน (คน) ระยะทางในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร (กิโลเมตร) การมีส่วนร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน (บาทต่อปี) การเป็นสมาชิกกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร และการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น แนวทางที่ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย จะนำปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มาสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากร ภายใต้ความเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ได้ดังนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางต่อชุมชนในการใช้ปัจจัยด้านต่างๆ ที่มีอยู่ สนับสนุนศักยภาพในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำของชุมชน

(1) ชุมชนต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรกับวิถีการดำรงชีวิตที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะสมาชิกของชุมชนที่ประกอบอาชีพภาคการเกษตรหรือแรงงานภาคเกษตรและต้องพึ่งพาทรัพยากรของพื้นที่ในการประกอบอาชีพ สมาชิกเหล่านี้ต้องตระหนักต่อการประกอบอาชีพควบคู่กับการคงอยู่ของทรัพยากร เพื่อเป็นฐานในการแก้ปัญหาคความยากจนที่เกิดขึ้น ซึ่งพบในหลายพื้นที่รอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

(2) ชุมชนควรมีการรักษาไว้ซึ่งอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรของพื้นที่ และสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ อันเป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของชุมชน เช่น หัตถกรรมจากกระชูด การทำประมง โดยนำประสบการณ์ที่มีอยู่พัฒนาผลิตภัณฑ์ และถ่ายทอดประสบการณ์ในการประกอบอาชีพดังกล่าวสู่เยาวชนรุ่นหลังให้มากที่สุด

(3) การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง ทรัพยากรการท่องเที่ยว จากสมาชิกของชุมชนที่อาศัยในพื้นที่มา ยาวนาน และได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ให้แก่สมาชิกของชุมชนในรุ่นต่อไป ซึ่งอาจบรรจุเป็นหลักสูตรการเรียนในระบบโรงเรียน หรือแม้กระทั่งการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน โดยจัดทำเป็นประวัติของชุมชน สอดแทรกความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรของพื้นที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนวิธีที่จะคงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรอย่างยั่งยืนตามภูมิปัญญาของท้องถิ่นอย่างสอดคล้องและเหมาะสม

(4) สร้างกฎระเบียบของชุมชน โดยเริ่มจากการให้สมาชิกของชุมชนมีการดูแลรักษาทรัพยากรที่อยู่ใกล้ที่อยู่อาศัย หรือแหล่งทำกิน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่อยู่ใกล้ตัวประชาชนมากที่สุด

(5) จัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ อาทิ การปลูกป่าชุมชน การขุดลอกคูคลอง เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ให้มากขึ้น และต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

5.2.2 ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางต่อภาครัฐ ในการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำ

(1) ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางต่อสำนักงานเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

สิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยได้นั้น คือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หน่วยงานในท้องถิ่น องค์กรเอกชน ตลอดจนประชาชนผู้อาศัยในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ ดังนั้นแนวทางที่หน่วยงานราชการ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของกรมป่าไม้ กรมประมง และอื่นๆ ควรนำไปใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่นั้น ต้องคำนึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการนั้นเริ่มตั้งแต่ ประชาชนต้องมีการรับรู้ถึงข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากร เพราะฉะนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องพยายามสอดแทรกข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องผ่านทางสื่อต่างๆ ให้มากขึ้น โดยเฉพาะ หอการกระจายข่าวของชุมชน หรือผ่านตัว

บุคคล อาทิเช่น ผู้นำชุมชน หรือผ่านเวทีการจัดประชุมประจำเดือนที่มีประจำทุกหมู่บ้าน นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากร โดยผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ได้แก่

(1.1) กิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้

- กิจกรรมการปลูกป่า นอกจากจะจัดขึ้นในวันสำคัญต่างๆ แล้วนั้น ควรมีการจัดให้ต่อเนื่องทุกๆ ปี และมีการติดตามผลที่เกิดขึ้นด้วยทุกครั้ง

- กิจกรรมการฝึกอบรมการป้องกันไฟป่า โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดไฟป่า และมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

(1.2) กิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรประมง

- กิจกรรมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทดแทนการจับตามธรรมชาติ

- กิจกรรมการปล่อยสัตว์น้ำเพิ่มเติมจากธรรมชาติที่มีอยู่

(1.3) กิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว

- กิจกรรมการฝึกอบรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ตลอดจนการให้ความรู้เกี่ยวกับการบริการการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

- กิจกรรมฟื้นฟูสถานที่ท่องเที่ยว

- กิจกรรมงานแสดงสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรของพื้นที่

โดยกิจกรรมทุกกิจกรรมที่กล่าวถึงนั้น ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโดยประชาชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(2) ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น ดังนั้นข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางสำคัญในการสนับสนุนศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ ดังนี้

- ลำดับความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่การพัฒนาบุคลากร การฟื้นฟู และการดูแลรักษา เป็นต้น

- จัดตั้งกลุ่มเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรของพื้นที่ ให้มีความเหมาะสมกับสภาพทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น จัดตั้งกลุ่มเพื่ออนุรักษ์พืชกระจุย ในพื้นที่ชุมชนเกรียง ซึ่งเป็นแหล่งกระจุยที่ใหญ่ที่สุด และเป็นพืชที่มีเอกลักษณ์ของพื้นที่ จัดตั้งกลุ่มประมงในพื้นที่ประมงที่สำคัญ อาทิ ชุมชนทะเลน้อย บ้านขาว เป็นต้น ซึ่งกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนพัฒนา ส่งเสริมให้กลุ่มต่างๆ เหล่านี้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองออกสู่ตลาด เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่เกิดขึ้น

- ทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ตลอดจนการให้ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่
- ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่

5.2.3 ข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางต่อหน่วยงานเอกชน และหน่วยงานทางการศึกษา

หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานทางการศึกษา ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ส่วนใหญ่มักจะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการวางแผนการฝึกอบรมการให้ความรู้ต่างๆ และการนำข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นต่างๆ เพื่อการปรับปรุงหลักสูตรการจัดการให้แก่ชุมชน ดังนั้นข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางในการสนับสนุนศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ จึงยังคงให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่จะต้องเน้นการตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากร ความรักหวงแหนที่มีต่อทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรที่มีลักษณะเฉพาะของพื้นที่ สร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องในสิทธิที่ชุมชนควรจะมีต่อทรัพยากร โดยอาจจะบรรจุอยู่ในหลักสูตรสำหรับการฝึกอบรมในโอกาสต่างๆ ของชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และควรที่จะบรรจุในหลักสูตรการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน สำหรับทุกระดับชั้นของการศึกษา เมื่อชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อทรัพยากรในพื้นที่รับรู้ถึงศักยภาพของตนเอง การจัดการต่างๆ ต่อทรัพยากรของพื้นที่ก็สามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น และทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

5.2.4 ยุทธศาสตร์การจัดการศักยภาพของชุมชน

จากข้อเสนอแนะที่เป็นแนวทางต่อชุมชนในการใช้ปัจจัยต่างๆ ที่มีอยู่สนับสนุนศักยภาพในการจัดการทรัพยากรพื้นที่ชุ่มน้ำของชุมชน เพื่อให้แนวทางดังกล่าวเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้จัดทำยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งอยู่บนพื้นฐานที่เน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของชุมชนเป็นหลัก และยุทธศาสตร์ที่จัดทำขึ้นนี้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยเฉพาะองค์กรบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานท้องถิ่นที่เป็นผู้จัดสรรงบประมาณ และหน่วยงานอื่นๆ อาทิ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย กรมประมง เป็นต้น ต้องร่วมกันรับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมตามความเหมาะสม โดยนำเสนอ 3 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และ ทรัพยากรการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์ที่ 1 คือ เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากร ต่างๆ ที่มีต่อวิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนนำไปสู่การ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาความยากจน ดังรายละเอียดในตาราง 5.3

ตาราง 5.3 ยุทธศาสตร์การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และ ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ยุทธวิธี (โครงการ)	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย	ผลสัมฤทธิ์
ฝึกอบรมอาสาสมัครอนุรักษ์ ทรัพยากร ในประเด็นต่างๆ ได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้	จำนวน 4 รุ่น ผู้เข้าฝึกอบรม และผลการประเมินผู้เข้าร่วม อบรม	ปีละ 4 ครั้ง ต่อเนื่องทุกปี	- ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญ ของทรัพยากรต่อการดำรงชีวิต - การรักษาไว้ซึ่งทรัพยากร สำคัญๆ ของพื้นที่ - มีความรู้และประยุกต์ใช้กับการ ดำรงชีพ
ทรัพยากรประมง			- ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม
- การจัดการไฟฟ้า			
- การปลูกป่า			
ทรัพยากรประมง			
- การใช้เครื่องมือประมง			
- ฤดูกาลและแหล่งประมง			
- การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ			
ทรัพยากรการท่องเที่ยว			
- ความเกี่ยวโยงของ ทรัพยากรกับการ ท่องเที่ยว			
- ความรู้เกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์			
- บริการการท่องเที่ยว			
- การบริหารจัดการการ ท่องเที่ยว			

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและปรับปรุงทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์ที่ 2 คือ เพื่อให้ชุมชนรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรที่สำคัญพร้อมๆ กับการ พัฒนาอาชีพที่มีความเกี่ยวโยงกับทรัพยากรของพื้นที่ และสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ อันเป็น ฐานเศรษฐกิจสำคัญของชุมชน ดังรายละเอียดในตาราง 5.4

ตาราง 5.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาและปรับปรุงทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ยุทธวิธี (โครงการ)	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย	ผลสัมฤทธิ์
ทรัพยากรป่าไม้			
- การปลูกป่า	- จำนวนผู้มีส่วนร่วมในแต่ละครั้ง - พื้นที่ป่าที่เพิ่มขึ้น	- เพิ่มจากการปลูกในวันสำคัญต่างๆ ให้ได้ 4 ครั้งใน 1 ปี และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง - พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 5	- เพิ่มพื้นที่ป่าไม้จากเดิมที่มีอยู่และซ่อมแซมส่วนที่เสื่อมโทรม
- การปลูกกระจุค	- จำนวนผู้มีส่วนร่วม โดยเฉพาะแรงงานเกษตร หรือผู้ใช้ประโยชน์โดยตรง - พื้นที่กระจุคที่เพิ่มขึ้น	- พื้นที่กระจุคธรรมชาติเพิ่มขึ้นร้อยละ 5 - แรงงานภาคเกษตรได้ใช้เวลาว่างอย่างเต็มที่	- มีกระจุคเพียงพอที่จะป้อนผู้หัดดกกรรมพื้นบ้าน - สร้างงาน เพิ่มรายได้ - คงไว้ซึ่งอาชีพที่เกี่ยวข้อง
ทรัพยากรประมง			
- ฟื้นฟูแหล่งน้ำธรรมชาติ (กำจัดวัชพืช/ขุดลอก)	- จำนวนผู้มีส่วนร่วม - จำนวนครั้งในการร่วมกิจกรรม	- แหล่งน้ำสำคัญๆ อาทิ ทะเลน้อย คลองนางเรียง สำหรับช่วงแรก และครอบคลุมแหล่งน้ำทั่วพื้นที่	- ลดมลภาวะ และสัตว์น้ำตามธรรมชาติเพิ่มขึ้น - คงไว้ซึ่งอาชีพประมง
- การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ	- จำนวนผู้มีส่วนร่วม - พื้นที่เพาะเลี้ยงที่เพิ่มขึ้น	- พื้นที่เพาะเลี้ยงเพิ่มขึ้นในสัดส่วนที่เหมาะสมกับแหล่งน้ำ โดยเฉพาะทะเลน้อย และพื้นที่ประมงอื่นๆ	- ลดการจับสัตว์น้ำตามธรรมชาติ - สร้างงาน เพิ่มรายได้ - ลดการลักลอบขุดบ่อล่อปลา
ทรัพยากรการท่องเที่ยว			
- อบรมบริการการท่องเที่ยว	จำนวน 4 รุ่นและผู้เข้าฝึกอบรม	จำนวน 4 ครั้งต่อปี และจัดต่อเนื่อง	- สร้างงานด้านบริการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน - สามารถถ่ายทอดความรู้ให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจทั่วไป
- อบรมการผลิตสินค้าจากชุมชน และหัตถกรรมครัวเรือน	- ความหลากหลายผลิตภัณฑ์ - รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ - รายได้จากการจำหน่าย	มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและมีวางจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง	- สร้างงาน เพิ่มรายได้ - ดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน

วัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์ที่ 3 คือ เพื่อถ่ายทอดและปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ที่เป็นประโยชน์ให้แก่เยาวชนและผู้สนใจทั่วไปของชุมชน ให้คงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรอย่างยั่งยืนตามภูมิปัญญาของท้องถิ่นและการผสมผสานกับหลักสูตรการเรียนรู้ใหม่ๆ อย่างสอดคล้องและเหมาะสม ดังรายละเอียดในตาราง 5.5

ตาราง 5.5 ยุทธศาสตร์การพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรประมง และทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย

ยุทธวิธี (โครงการ)	ตัวชี้วัด	เป้าหมาย	ผลสัมฤทธิ์
ประวัติดูชมชนกับการจัดการทรัพยากร	- เนื้อหาสาระของหลักสูตร ในโรงเรียน - เนื้อหาสาระของหลักสูตร ในท้องถิ่น อาทิ ศูนย์ ถ่ายทอดประจำตำบล เป็นต้น	นักเรียนนักศึกษาทุก ระดับชั้น และผู้สนใจทั่วไป มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	นักเรียนนักศึกษาทุก ระดับชั้น และผู้สนใจทั่วไป ได้รับการถ่ายทอดและ ปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับ ทรัพยากรของท้องถิ่นที่ตน อาศัย และมีส่วนร่วมในการ จัดการทรัพยากรดังกล่าวใน โอกาสต่อไป
เพิ่มเนื้อหาสาระ เกี่ยวกับการจัดการ ทรัพยากรของพื้นที่ใน บทเรียนทุกระดับชั้น	- เนื้อหาสาระของหลักสูตร ในโรงเรียน - จำนวน โรงเรียนที่ร่วม โครงการ	นักเรียนนักศึกษาทุก ระดับชั้น มีการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง	นักเรียนนักศึกษาทุก ระดับชั้น มีความรู้เกี่ยวกับ การจัดการทรัพยากรของ ท้องถิ่นที่ตนอาศัย และมี ส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรดังกล่าวในโอกาส ต่อไป
การดูงาน, ทักษะศึกษา ในพื้นที่	- จำนวนครั้งของการดูงาน และทักษะศึกษา - แหล่งดูงานและทักษะศึกษา	- ปีการศึกษาละ 1 ครั้ง สำหรับนักเรียน นักศึกษา - ปีละครั้งสำหรับผู้สนใจ ทั่วไป/กลุ่ม/องค์กร	เยาวชนหรือผู้สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเรียนรู้จากพื้นที่ โดยตรงและนำสิ่งที่ได้รับ กลับมาพัฒนาในพื้นที่ของ ตนเองต่อไป
หลักสูตรการเรียนรู้ อาชีพจากแหล่ง ทรัพยากร	- แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น	สร้างอาชีพ และพัฒนาฝีมือ แรงงาน โดยเฉพาะแรงงาน ภาคเกษตร	เพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนและ ระบบเศรษฐกิจ โดยรวมใน พื้นที่

5.2.5 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ทราบศักยภาพของชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ ชุมน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยมีปัจจัยทางด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อศักยภาพดังกล่าว ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเจาะลึกในประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ต่อการจัดการทรัพยากรของพื้นที่ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการบริหารจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรของพื้นที่ต่อไป